עין משפט נר מצוה

כז א שו"ע או"ח סימן רצח סעיף טו:
כח ב מיי' פכ"ט מהל' שבת הלכה כו סמג עשין כט טוש"ע או"ח שם סעיף ט:
כט ג מיי' שם הל' כה טוש"ע שם סעיף ד:
ל ד מיי' שם הלכה כו טוש"ע שם סעיף א:
לא ה ו מיי' פ"ד מהל' ברכות הל' א סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' קפ"ד סעיף א:
לב ז (מיי' פ"ג שם הלכה יד) [הרמב"ם לא הביא לכל זה ועי' בל"מ טעם רחוק] סמג שם טוש"ע או"ח שם סעיף ה:
לג ח מיי' פ"א מהל' ברכות הל' יא שו"ע או"ח סי' ריג סעיף ג:
לד ט מיי' שם הל' יג סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' רטו סעיף ב:
לה י טוש"ע או"ח סי' רא סעיף ד:
לו כ מיי' שם הלכה יג טו סמג שם טוש"ע או"ח סי' רטו סעיף ב ג:
לז ל מיי' פ"ז מהלכות ברכות הל' יא יב סמג שם טוש"ע או"ח סימן קפא סעיף א י:

◆

רבינו ניסים

כדי שיכיר בין מלוזמא של טבריא למלוזמא של ציפורי. הא פירשוה בתלמוד ארץ ישראל כדי שיהא יודע להבחין בין מטבע למטבע ובגמ' דאין עומדין [בירושלמי הלכה ב] אמרו העונין אמן צריכין ליתן עיניהם בנר ועיניהם בכוס:

◆

רבינו חננאל

ואין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו. אמר ר' יהודה רב לא יאותו ממש, אלא כל שאלו היה עומד אצלו משתמש לאורו אפי' ברחוק מקום יברך. וכי תניא ראה שלהבת ולא נשתמש לאורה לא יברך, אוקימנא לאו דמרחקא אלא דקא עמיא ואזלא. והא דתניא נשתמש לאורה ולא ראה שלהבת לא יברך, אוקימנא הא היא בדקימא בקרן זוית וישתמש לאורה ואינו רואה עיקרה. **פירוש** (מלחמא) [מלוזמא] מטבע, זהו שאמר עולא שיעור יאותו דתנן במתני' כדי שיכיר בין מלוזמא של טבריה למלוזמא של ציפורי. **ירושלמי** וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל, ראיה ואח"כ הבדלה. **גחלים לוחשות.** אם מכניס קיסם ביניהם ומדליקין מברך עליהם. גחלים עוממות אין מברכין עליהם פירוש שכיהה אורם, כדמתרגמינן כהה הנגע, עמיא מכתשא. **אין מחזירין על האור כדרך שהוא מחזר על המצות.** כלומר אם נזדמן לו אור מברך ואם לאו אין צריך לחזר אחריו. **מי שאכל ושכח** ולא בירך, בית הילל אומר מברך במקום שנזכר, והני מילי בשוגג, אבל מזיד צריך לחזור למקומו ולברך. **עד אימתי הוא מברך** עד שיתאכל המזון [ש]במעיו. **וכמה הוי עיכול,** ר' יוחנן אמר כל זמן (שהוא) [שאינו] רעב, ריש לקיש אמר כל זמן שצמא מחמת אכילתו, הני מילי באכילה מרובה אבל באכילה מועטת ארבעת מילין הוי עיכול. פי' ארנקא כיס. **עונין אמן אחר ישראל המברך.** אוקימנה בשלא אכל. **אמר ליה רב** לחייה בריה חטוף ובריך, למימרא דמברך עדיף, והתניא ר' יוסי אומר גדול העונה אמן יותר מן המברך, וסלקא בתנאי, ואפילו הכי המברך עדיף. **אחר** כל מברך עונין אמן חוץ מתינוקות של בית רבן הואיל ולהתלמד עשויין, וקיימא לן דבעידן אפטורי עונין אחריהן אמן. **פירוש** בעידן מיפטרייהו כשאומרים קדיש אחר הדרשא שנפטרין העם ללכת דלאו חובה היא כולי האי. ת"ר שמן (טוב) מעכב את הברכה. פי', שמן (טוב) מעכב את הברכה במקום שנהגו לסוך ידיהם אחר סעודה להעביר את הזוהמא, כל זמן שלא סך, ובאו לפניו מיני מאכל בתוך הסעודה מחמת הסעודה, אינו צריך לברך עליהן לא לפניהן ולא לאחריהן, שהרי ברכת הפת פוטרתן. אבל אחר שסך השמן אסור עליו לאכול, ואם נמלך לאכול, שום דבר אחר שסך, צריך לברך לפניהן, ואין ברכת הפת פוטרתו דברי ר' זילאי. ר' זיואי אומר אינו מעכב. כלומר, אעפ"י שסך ונמלך ובא לפניהם דברים שלא מחמת סעודה (נראה) אין מברך עליהן. [ר' אחא] **אומר שמן טוב מעכב.** אם הביאו בסעודה צריך לברך עליו דלא חשיב כמאכל ואין ברכת פת פוטרתו. ר' זוהמי אומר כשם שהמזוהם שלא רחץ ידיו ורגליו פסול לעבודה, כך ידים מזוהמות שלא נטל ידיו בסוף הסעודה פסולות לברכת המזון. **אמר רב נחמן** אנא לאו מילי דר' זילאי ולא מילי דר' זיואי ולא מילי דזוהמאי ידענא אלא מתניתא ידענא והתקדשתם אלו נטילת ידים ראשונים, שכשיבוא לברך על הפת ולאוכלו צריך להיות ידיו נקיות בנטילת ידים ובניגוב. והייתם קדושים אלו מים (ראשונים) [אחרונים]. שכשישבע לברך ברכת המזון, צריך להיות ידיו נקיות ממה שאכל, ולא יש בהן סיכת שמן לידים כדי לעבור את הזוהמא. אני ה' אלהיכם זו ברכה. אמר הקב"ה לישראל כשם שאני קדוש ומשרתי שברקיע שמטהרין וטובלין בנהר דינור לבקרים כשיבואו לקלסני, כך אתם כשתבואו לקלסני תהיו קדושים וטהורים ונקיים בגופיכם, וכן הוא וטהור ידים יוסף אומץ. **סליק פרק אלו דברים לפ"ש פרק תשיעי:**

ואין מברכין על הנר עד שיאותו: אמר רב יהודה אמר רב לא יאותו יאותו ממש אלא כל שאילו עומד בקרוב ומשתמש לאורה ואפילו ברחוק מקום וכן אמר רב אשי ברחוק מקום שנינו מיתיבי (א) [א]היתה לו נר טמונה בחיקו או בפנס או שראה שלהבת ולא נשתמש לאורה או נשתמש לאורה ולא ראה שלהבת אינו מברך עד שיראה שלהבת וישתמש לאורה בשלמא משתמש לאורה ולא ראה שלהבת משכחת לה דקיימא בקרן זוית אלא ראה שלהבת ולא נשתמש לאורה היכי משכחת לה לאו דמרחקא לא כגון דעמיא ואזלא: ת"ר [ב]גחלים לוחשות מברכין עליהן אוממות אין מברכין עליהן ה"ד לוחשות אמר רב חסדא כל שאילו מכנים לתוכן קיסם ודולקת מאיליה [ב]איבעיא להו אוממות או עוממות ת"ש דאמר רב חסדא בר אבדימי [1]ארזים לא עממהו בגן אלהים ורבא אמר יאותו ממש וכמה אמר עולא כדי שיכיר בין איסר לפונדיון חזקיה אמר [ג]כדי שיכיר בין [ג]מלוזמא של טבריא למלוזמא של צפורי רב יהודה מברך אדבי אדא דיילא רבא מברך אדבי גוריא בר חמא אביי מברך אדבי בר אבוה אמר רב יהודה אמר רב [ד]אין מחזרין על האור כדרך שמחזרים על המצות א"ר זירא מריש הוה מהדרנא כיון דשמענא להא דרב יהודה אמר רב אנא נמי לא מהדרנא אלא אי מקלע לי ממילא מבריכנא: [ה]מי שאכל וכו': אמר רב זביד ואיתימא רב דימי בר אבא מחלוקת בשכח [ו]אבל במזיד ד"ה יחזור למקומו ויברך פשיטא ושכח תנן מהו דתימא ה"ה אפילו במזיד והאי דקתני ושכח להודיעך כחן דב"ש קמ"ל תניא אמרו להם ב"ה לב"ש לדבריכם מי שאכל בראש הבירה ושכח וירד ולא ברך יחזור לראש הבירה ויברך אמרו להן ב"ש לב"ה לדבריכם מי ששכח ארנקי בראש הבירה לא יעלה ויטלנה לכבוד עצמו הוא עולה לכבוד שמים לא כל שכן הנהו תרי תלמידי חד עביד בשוגג כב"ש ואשכח ארנקא דדהבא וחד עביד במזיד כב"ה ואכליה אריא רבה בב"ח הוה קאזיל בשיירתא אכל ואשתלי ולא בריך אמר היכי אעביד אי אמינא להו אנשאי לברך אמרו לי בריך (א) כל היכא דמברכת לרחמנא מברכת מוטב דאמינא להו אנשאי יונה דדהבא אמר להו אנטרו לי דאנשאי יונה דדהבא אזיל ובריך ואשכח יונה דדהבא ומאי שנא [ד]יונה דמתילי כנסת ישראל ליונה דכתיב [2]כנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה בירקרק חרוץ מה יונה אינה ניצולת אלא בכנפיה אף ישראל אינן ניצולין אלא במצות: עד אימתי הוא וכו': כמה שיעור עכול [ז]א"ר יוחנן כל זמן שאינו רעב וריש לקיש אמר כל זמן שיצמא מחמת אכילתו א"ל רב יימר בר שלמיא למר זוטרא ואמרי לה רב יימר בר שיזבי למר זוטרא מי אמר ריש לקיש הכי והאמר רב אמי אמר ריש לקיש כמה שיעור עכול כדי להלך ארבע מילין ל"ק כאן באכילה מרובה כאן באכילה מועטת: בא להם יין וכו': למימרא דישראל אע"ג דלא שמע כולה ברכה עונה [ח]וכי לא שמע היכי נפיק אמר חייא בר רב [ט]בשלא אכל עמהן וכן אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה בשלא אכל עמהן [ה]א"ל רב לחייא בריה ברי [י]חטוף ובריך וכן אמר רב הונא לרבה בריה חטוף ובריך למימרא דמברך עדיף ממאן דעני אמן והתניא ר' יוסי אומר גדול העונה אמן יותר מן המברך א"ל ר' נהוראי השמים כן הוא תדע שהרי [ו]גולייריין יורדין ומתגרין [במלחמה] וגבורים יורדין ומנצחין תנאי היא דתניא אחד המברך ואחד העונה אמן במשמע אלא שממהרין למברך יותר מן העונה אמן בעי מיניה שמואל מרב מהו לענות אמן אחר תינוקות של בית רבן אמר ליה [כ]אחר הכל עונין אמן חוץ מתינוקות של בית רבן הואיל ולהתלמד עשויין וה"מ בדלא עידן מפטרייהו אבל בעידן מפטרייהו עונין ת"ר שמן מעכב את הברכה דברי רבי זילאי רבי זיואי אומר אינו מעכב רבי אחא אומר שמן טוב מעכב ר' זוהמאי אומר כשם שמזוהם פסול לעבודה כך ידים מזוהמות פסולות לברכה אמר רב נחמן בר יצחק אנא לא זילאי ולא זיואי ולא זוהמאי ידענא אלא מתניתא ידענא דאמר רב יהודה אמר רב ואמרי לה במתניתא תנא [3]והתקדשתם אלו מים ראשונים והייתם קדושים [ל]אלו מים אחרונים כי קדוש (ב) זה שמן [4]אני יי' אלהיכם [א] זו ברכה:

הדרן עלך אלו דברים

באכילה מרובה. ד' מילין כך פירש"י ולי נראה דזה מועטת יותר מאכילה מועטת אלא נראה לפרש איפכא אכילה מרובה כל זמן שהוא צמא דאין שם קצבה אבל מועטת ד' מילין: **והייתם** קדושים אלו מים אחרונים. דוקא להם שהיו רגילין ליטול ידיהם אחר הסעודה מפני מלח סדומית אבל אנו שאין מלח סדומית מצוי בינינו ואין אנו רגילין ליטול אחר הסעודה אין הנטילה מעכבת עלינו לברך ומיהו אנשים מעונגים הרגילין ליטול ידיהן אחר הסעודה ודאי להם מעכבת הנטילה לברך ברכת המזון וצריכים ליטול את ידיהם קודם בהמ"ז (ח):

הדרן עלך אלו דברים

לא יאותו ממש. שאפילו לא נהנה ממנו מברכין עליו. ומאי עד שיאותו עד שיהא אורו ראוי ליהנות ממנו לעומדים סמוך לו ואז מברכים עליו אפי' הרחוקים ממנו ובלבד שיראוהו: **בפנס.** בעששית: **יאותו ממש.** עומד בסמוך: **וכמה.** הוא צריך להיות בסמוך: **מלוזמא.** משקל: **רב יהודה.** היה מברך על אור שבבית אדא דיילא ורחוק מביתו היה. רב יהודה לטעמיה דלא בעי סמוך: **רבא מברך אדבי גוריא בר חמא.** סמוך לביתו היה. רבא לטעמיה דאמר סמוך בעינן: **אין מחזרין על האור.** אם אין לו אור א"צ לחזר אחריו: **חד עבד בשוגג כב"ש.** אע"פ ששגג ונעקר מן המקום ע"י שכחה החמיר על עצמו כב"ש וחזר למקום שאכל ובירך: **חד עבד במזיד.** נעקר ממקום שאכל במזיד כדי לברך במקום אחר שהולך לילך: **אנשאי יונה דדהבא.** שכחתי יונה של זהב: **יונה אינה נצולת אלא בכנפיה.** או בורחת או נלחמת בראשי אגפיה: **אכילה מרובה.** ד' מילין: **בא להם יין אחר המזון.** הא פריש לה בגמרא בריש פרקין(ז) לב"ש אין ברכת המזון טעונה כוס ולב"ה טעונה כוס: **היכי נפיק.** קס"ד באחד מן המסובין עסקינן במתני': **חטוף ובריך.** כשמושיטין כוס של ברכה הוי מחזר שיתנוהו לך ותברך: **במשמע.** העונה והמברך במשמע קומו ברכו את ה' אלהיכם בס' עזרא (נחמיה ט) ואומר ויברכו שם כבודך והיא עניית אמן שבמקדש. במסכת תענית (פ"ב דף טז: ולקמן דף סג.) מפרש קומו ברכו בתחלת ברכה ויברכו שם כבודך (נחמיה שם) במקום עניית אמן שבמקדש אומר בשכמל"ו: **שממהרין למברך.** ליתן שכר: **אחר תינוקות.** כשלומדים ברכות מפי רבן: **הואיל ולהתלמד עשויין.** שאין מתכוונים לברך אלא ללמד: **אבל בעידן מפטרייהו.** כשאומרים ההפטרה ומברכין בתורה ובנביא עונין אחריהן אמן: **שמן מעכב את הברכה.** שמן שהיו רגילין להביא בסוף הסעודה לסוך אחר הסעודה את הידים אחר מים אחרונים להעביר את זוהמתן: **מעכב את הברכה.** שאסור לזמן עד שיובא. וכן לענין שמעכב ברכות כל דבר הבא בקנוח סעודה (ג) שמותר לאכלו בלא ברכה עד שיסכוהו: **שמן טוב.** שיש בו בשמים מעכב את הברכה למי שרגיל (ד) בו:

הדרן עלך אלו דברים

מסורת הש"ס

(א) [תוספתא פ"ה הל"ד], (ב) פסחים עה: ע"ש שבת עו: ע"ש, (ג) [בערוך פי' מטבע], (ד) [שבת מט. קל. וע"ש גיטין מה. סנהד' נה.], (ה) נזיר סו., (ו) [בערך גליור כתב הרב המוסף הערוך פי' בלשון יוני משרתים של אנשי המלחמה ע"ש]., (ז) [דף נב.], (ח) [וע"ע תוס' חולין קה. ד"ה מים],

◆

תורה אור השלם

1. אֲרָזִים לֹא עֲמָמֻהוּ בְּגַן אֱלֹהִים בְּרוֹשִׁים לֹא דָמוּ אֶל סְעַפֹּתָיו וְעַרְמֹנִים לֹא הָיוּ כְּפֹארֹתָיו כָּל עֵץ בְּגַן אֱלֹהִים לֹא דָמָה אֵלָיו בְּיָפְיוֹ: יחזקאל לא ח
2. אִם תִּשְׁכְּבוּן בֵּין שְׁפַתָּיִם כַּנְפֵי יוֹנָה נֶחְפָּה בַכֶּסֶף וְאֶבְרוֹתֶיהָ בִּירַקְרַק חָרוּץ: תהלים סח יד
3. כִּי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי וְלֹא תְטַמְּאוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל הַשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ: ויקרא יא מד
4. וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: ויקרא כ ז

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמרי לי בריך הכא כל היכא וכו' יונה דדהבא הדר ואזיל ובריך וכו' מאי שנא יונה דנקט דמתלין וכו' אלא במצות ל"א מה יונה זו כנפיה מגינות עליה אף ישראל מצות מגינות עליהן עד אימתי: (ב) שם כי קדוש אני זה שמן הטוב אני ה': (ג) רש"י ד"ה מעכב את הברכה וכו' בקנוח סעודה שאסור לאוכלו: (ד) ד"ה שמן וכו' שרגיל. נ"ב עיין בפ' כילד מברכין דף מג:

◆

הגהות הגר"א

[א] גמ' בסוף הפרק (ה' אלהיכם) תא"מ (ודריש לה מקרא דס"פ שמיני וכ"ה באדרת אליהו שם):

◆

מוסף רש"י

עוממות. כבויות (פסחים עה:). **ארזים לא עממוהו.** לא החשיכו מראיתו להיות הם נאים ממנו (שבת עז:) לא הכהו את מראיתו, לפי שהיה נאה מכל אילנות, ועל חירם מלך צור נאמר (פסחים שם). **יונה אינה ניצולת אלא בכנפיה.** כנפיה מגינות עליה מן הצינה ומכל עוף ואדם הבא עליה היא נלחמת ומכה בראש גפה, מה שאין כן בשאר עופות (שבת מט. על הגירסא שם: כנפיה מגינות עליה) ואינה נלחמת בחרטומיה אלא בכנפיה (שם קל.). **חטוף ובריך.** חטוף כוס של ברכה ובריך ברכת זימון, שתהא מקדים לברך על הכוס ברכת המזון (נזיר סו:). **השמים.** בשבועה, על שם (דניאל יב) וירם ימינו אל השמים וישבע בחי העולם, כן הוא. שהעונה אמן גדול מן המברך, תדע. שהוא כך, שהרי גולייריין. חלשין, מתגרין במלחמה תחלה ואחר כך גבורים באין ונוצחין, אף כאן העונה אמן בא לאחר המברך ומנצח, לומר שהעונה אמן משובח מן המברך (שם).

הדרן עלך אלו דברים